

Захоплююча подорож в минуле

З метою ознайомлення з історичними пам'ятками Сумщини, вивчення історії періоду Великої Вітчизняної війни, визволення міста Суми та Сумського району від фашистських окупантів учні 10 класу Сумської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 6 вирушили в пошуково-дослідницьку експедицію до с.Юнаківка Сумського району. Пошуковців, що прибули до села, зустріли учні місцевої школи під керівництвом педагога-організатора Зайченко Любові Іванівни. Вони розповіли про деякі сторінки з історії села. Біля меморіалу, встановленого на честь загиблих у роки війни, відбулася зустріч з ветераном Великої Вітчизняної війни Степаненком Іваном Михайловичем.

Коли розпочалася Велика Вітчизняна війна, Івану Михайловичу було п'ятнадцять. З першого дня війни багато чоловіків полишили рідні домівки, виступаючи на захист Батьківщини. Іван Степаненко відвозив кіньми мобілізованих солдат до військкомату в Суми. Юнак разом з друзями чергував на вишках, встовлених з метою виявлення висадженого ворогом десанту. Також молоді люди копали окопи між Миропіллям та Великою Рибицею.

10 вересня 1941 р. двісті юнаків під керівництвом учителів були відправлені з Великих Рибиць на Схід. За день проходили 25-30 км. Дорогою вони допомагали військовим (так, на ст. Грязі Липецької області два тижні рили окопи, протитанкові рви). «12 грудня ми дійшли до Волги. Навколо степ, мороз, вітри... А взуття розбите. Зимою працювали в колгоспі», – згадує ветеран.

Після наступу під Москвою, сподіваючись на швидке визволення рідної домівки з-під влади ворога, четверо друзів (Іван, Андрій, Василь та Юрко) вирушили в путь. Зворотній шлях був довгим і важким. Дорогою вони звернулися до військкомату в м. Алексіївка Белгородської області з проханням відправити на фронт, але їм відмовили. Деякий час юнаки працювали в колгоспі «День урожаю» с.Софіївка Белгородської області: скородили, пахали, сіяли, возили зерно, вантажили 80-ти кілограмові мішки... У червні 1942 р. потрібно було евакуювати худобу на Схід. З худобою хлопці дійшли до м. Калач, що на Дону, але через річку міст був зірваний. Фашисти оточили місто, вдень обстрілювали, бомбардували. Деяких корів поранило, вбило. Худобу повернули додому, але самі хлопці опинилися на окупованій території. За порадою старших четверо друзів вирушили на батьківщину.

Юнаки дійшли до залізничного вокзалу м. Олексіївка. На станції був розбитий радянський ешелон, воронки в людський зріст.... Хлопці набрали патронів, які валялися поблизу, й раптом почули гуркіт машин, що наближалися. Шість вантажівок з німцями прибули на станцію. Юнаки одразу відкинули патрони подалі. Фашисти навели на них автомати, відвели до розбитого вокзалу, поставили обличчям до стіни. Дорогою хлопці уже попрощалися один з одним. Десять хвилин, які вони стояли обличчям до стіни з піднятими руками, показали їм вічність. Порадившись між собою, німці відпустили юнаків. Знову змусили їх похвилюватися, коли наказали повернутися... Але на цей раз для того, щоб забрати власні торби. «У сумці акуратно були складені сало, хліб, масло. Німці порядок люблять», – прокоментував ветеран.

«Далі кілометрів сім ми йшли, і весь цей час нам назустріч рухалися, без перерви, колони німецьких солдатів, обози з харчами, підрозділи з вівчарками. Вони нас не зупиняли, але напружено озиралися».

Серед німецьких настанов під час окупації був і наказ, у якому заборонялося пускати на ночівлю незнайомих людей, про них мали доповідати в комендатуру. Іван разом з друзями зайшов у село, місцевий хлопчик дозволив їм заночувати у дворі. Вранці друзі прокинулися від звуків пострілів – то німці у дворі курей били. «Як вони нас не помітили», – дивувався чоловік.

Наступне випробування долі: коли юнаки дійшли до Белгорода, їх попередили, що вздовж річки встановлені секретні пости. Тих, хто намагатиметься її перетнути, фашисти без попередження можуть розстріляти. Юнаки вирішили, що меншим буде ризик, якщо вони подолають її через міст. «На мосту стоїть власовець. Трохи подалі, ще двоє. Власовець спитав: «Куди ви хлопці?» Ми відповіли: «Додому». «Пропуск є?». «Немає». Він наказав спуститися вниз. Коли ми спустилися, побачили чоловік 20 військових полонених. За три години через усе місто нас повели до комендатури. До нас вийшов комендант – чоловік років 30-35. Спочатку наказав: «Жиди, вперед». Ніхто не вийшов. «Комісари, вперед». Ніхто не рушив з місця... Коли він наблизився до нас, спитав: «Що за комсомольці?». Незабаром чотирьох хлопців відділили від решти полонених, потім за наказом коменданта їм видали пропуски і відпустили. Решту шляху хлопці подолали, маючи при собі пропуск.

«У м. Короча стояли мадяри, – згадував ветеран. – Один з них запросив нас пообідати та ще на дорогу хліба дав. Пояснив: «Я – закарпатський українець. Ми воювати не хочемо. Нас змусили».

Іван Степаненко повернувся додому, але рідне село було окуповане. Тому ще деякий час довелося переховуватися в лісі, чекаючи приходу радянських військ.

Служив Іван Михайлович у 491-му окремому мінометному полку. У години затишшя, коли стояли в обороні на Сумщині, новобранців навчали військовій справі: стріляти, повзати по-пластунськи тощо. Іван Михайлович був підмінним наводчика. Коли під час форсування Дніпра наводчик Іван Мурашко загинув, Іван Степаненко замінив його у строю.

Серед інших нагород на грудях ветерана сяють три медалі «За відвагу». Коли ми запитали, за що він отримав ці нагороди, ветеран пригадав такі епізоди свого фронтового життя. Під час одного з боїв він замінив командира міномета й зумів із солдатами відбити контратаку противника.

У січні 1944 р. підрозділ, у якому служив Іван Михайлович, потрапив в оточення у Немирівському районі Вінницької області. Довелося діяти як партизанам. «Мене, Івана Шетила, Олександра Ключова направили в розвідку. Один сховався при дорозі, а ми зайшли в село. Одна жінка, побачивши нас, впустила відро: «Німці в хаті. Десять чоловік». Ми її розпитали, де ще є фашисти, і повернулися назад». Були в оточенні близько місяця. «Одного разу натрапили на німецьку колону (приблизно 100 чоловік). Нас було 22, але ми займали кращі позиції, на узвишші. Зав'язався бій. Німці розсипалися в різні боки. Ми забрали автомати, пістолети, іншу зброю. Тільки відійшли від того місця, як почули постріли з крупнокаліберних кулеметів. Мабуть, їм передали координати по рації».

Події наступного епізоду відбувалися на території Польщі. «Наші прорвали німецьку оборону. Вони не всі встигли відійти. Уночі фашисти нападали на наші підрозділи. Я стояв вартовим біля міномета. Раптом чую свист, хрускіт. Автоматна черга. Кулі просвистіли прямо над головою. П'ятнадцять німців

пройшли до штабу дивізіона, побили вартових. Ми під командуванням Різника наблизилися до будинку штабу. Кошовий гранатою ліквідував кулемет, що заважав нам. Ми з вигуком «Ура» кинулися в атаку. У штабі теж пролунало «Ура». Усіх фашистів знешкодили».

Перемогу ветеран зустрів у Чехословаччині. Вітали визволителів квітами, чоловіки й жінки плакали, підкидали визволителів на руках.

Тільки 1952 року ветеран повернувся до рідної домівки. За направленням райвиконкому поїхав до Юнаківки, де працював у школі учителем фізичної культури та військової підготовки. Закінчив Харківський педагогічний інститут. Брав участь у будівництві нової сільської школи, спортивного майданчика. Не полишав педагогічної ниви до виходу на пенсію.

Пам'ятають жителі села подвиг Федорової Наталії Петрівни – учительки місцевої школи. Під час боїв за село у Юнаківському парку німці тяжко поранили лейтенанта П.Й.Купцова. Червоноармійці внесли його в дім учительки й залишили, сподіваючись на допомогу. Фронт віддалився від села.

У приміщенні дитячого будинку Юнаківки розмістилася німецька комендатура. Наталія Петрівна жила неподалік. У наказах фашистів говорилося й про те, що за опір окупаційним військам – розстріл. Але жінка не побоялася сховати в себе червоноармійця. Лікувати пораненого допомагали фельдшер Федоренко Яків Митрофанович, а харчі приносили колеги-учителі. Згодом офіцер почав одужувати. При звільненні села Купців Петро Йосипович повернувся до лав армії, закінчив війну в званні майора.

Наталія Петрівна нагороджена медаллю «За бойові заслуги», знаком «Відмінник народної освіти».

А у будинку Міщенко Анастасії Макарівни при відступі зібралось тринадцять поранилих солдат. І вона їм дала притулок. Жінка теж нагороджена медаллю «За бойові заслуги». Ось такі жінки жили в Юнаківці.

У період окупації в лісах під Юнаківкою діяв партизанський загін ім.Сталіна. Після визволення села в ніч з 6 на 7 березня 1943 р. бійцями 167-ї стрілецької дивізії багато партизанів влилися в лави радянської армії.

Хоробро билися на фронті юнаківці. 213 уродженців села були нагороджені орденами та медалями, а Мачуленко Антон Семенович та Охрименко Микола Йосипович були удостоєні звання – Герой Радянського Союзу. А.С.Мачуленко був командир мотострілкового батальйону проявив героїзм і кмітливість у боях за Берлін. Сержант М.Й. Охрименко першим зі своїм підрозділом форсував Дніпро в районі Вишгорода. Встановив «максима» і відкрив по ворогові вогонь. Коли було вбито командира, сержант прийняв командування на себе. Фашисти відступили. Сміливі дії кулеметників під командуванням Охрименка дали можливість підрозділам 465-го полку 167-ї стрілецької дивізії переправитися через річку, атакувати позиції противника, захопити його передні окопи. (На честь Героїв у школі встановлена меморіальна дошка).

На плитах Юнаківського меморіалу, спорудженого 1969 р., 269 прізвищ та імен загиблих воїнів при звільненні села та юнаківців, що загинули на фронтах Великої Вітчизняної.

Загалом с. Юнаківка має багату історію. Можна побачити храм Різдва Пресвятої Богородиці, зведений за проектом нашого земляка Паліцина Олександра Олександровича на початку XIX ст. 1968 р. церква Різдва Пресвятої

Богородиці була закрита через аварійний стан. У 2004 р. розпочато її реставрацію, але за браком коштів роботи були призупинені. Храм руйнується швидко. Нещодавно церква віднесена до Української православної церкви Московського патріархату. Сподіваємося, що знайдеться добрий господар, і храм буде відреставровано.

У селі є парк, вперше закладений князями Голіциними, яким належало село у XVIII-XIX ст. Для особистих розваг князі Голіцини утримували театр, хор і оркестр, де акторами були кріпаки. Актором і глядачем вистав голіцинського театру був М.С.Щепкін. Сучасний парк створено силами ентузіастів 1965 р.

Загалом цей рік для юнаківців є тричі ювілейним: 170 років з дня відкриття у селі школи, 140 років – з дня відкриття лікарні, 40 років – з дня відкриття дитячого садка.

Багато фактів з історії села залишаються мало вивченими. Саме це привертає увагу багатьох пошуковців, дослідників. І наш загін не є винятком. Під час експедиції ми дізнались багато цікавого, були вражені побаченим і почутим.

Калашник Т.О., Павленко А.С.

Стаття надрукована в газеті «Суми і сумчани» 9 липня 2010 р. (с.12)